

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โรคติดเชื้อเฉียบพลันระบบหายใจในเด็กหรือกลุ่มอาการไข้หวัดและปอดบวม เป็นโรคที่มีความสัมพันธ์และผลกระทบบกกับโรคที่พบบ่อยในเด็กซึ่งได้แก่ โรคขาดสารอาหาร โรคอุจจาระร่วง และโรคติดเชื้อที่สามารถป้องกันได้ด้วยวัคซีน ในปัจจุบันพบว่า โรคดังกล่าวเป็นปัญหาสำคัญของประเทศที่กำลังพัฒนา เพราะมีอัตราป่วยและตายอยู่ในระดับสูง โดยเฉพาะโรคปอดบวมซึ่งส่วนใหญ่มักจะเป็นไข้หวัดนำมาก่อนและไม่ได้รับการดูแลรักษาอย่างถูกต้อง ทำให้ในแต่ละปีมีเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี ในโลกเสียชีวิตประมาณ 15 ล้านคน เด็กที่เสียชีวิตร้อยละ 93 อยู่ในประเทศที่กำลังพัฒนา ประมาณ 4 ล้านคนตายจากโรคติดเชื้อเฉียบพลันระบบหายใจและ 2 ใน 3 เป็นเด็กที่อายุต่ำกว่า 5 ปี (กระทรวงสาธารณสุขกรมควบคุมโรค ติดต่อ 2537 : 1)

สำหรับโรคติดเชื้อเฉียบพลันระบบหายใจในเด็กในประเทศไทยพบว่า โรคปอดบวมเป็นสาเหตุการตายอันดับหนึ่งของกลุ่มโรคติดเชื้อในเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี โดยพบอัตราตายเท่ากับ 53.8 ต่อแสน ประชากรในชนบทตายเป็น 2-3 เท่าของเขตเมือง และอัตราป่วยตายในโรงพยาบาลเท่ากับร้อยละ 2-10 ส่วนอัตราป่วยพบว่าเป็นจำนวนผู้ป่วยด้วยโรคปอดบวมทั้งหมดร้อยละ 67 เป็นเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี (กรมควบคุมโรคติดต่อ กองวัณโรค 2535 : 37)

จากข้อมูล รายงาน 506 จังหวัดเชียงใหม่ ปี พ.ศ. 2535-2537 พบว่า อัตราป่วยด้วยโรคปอดบวมในเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี เท่ากับ 2,801.49 4,809.9 และ 1,325.24 ต่อแสน ประชากรตามลำดับ ส่วนอัตราตายด้วยโรคปอดบวมเท่ากับ 10.53 10.23 และ 12.75 ต่อแสนประชากร (สาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่ 2538) จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นว่าเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 5 ปี ที่ตายด้วยโรคปอดบวมมีแนวโน้มที่จะสูงขึ้น

นอกจากโรคติดเชื้อเฉียบพลันระบบหายใจในเด็ก จะเป็นสาเหตุการป่วยตายที่สำคัญในเด็กแล้วยังก่อให้เกิดภาวะแทรกซ้อนที่รุนแรงได้ เช่น เป็นหูน้ำหนวก ไซนัสอักเสบ หลอดลมอักเสบ ปอดอักเสบ จากการเป็นหวัด และมีน้ำหนองหรือลมในช่องเยื่อหุ้มปอด ปอดแฟบจากการเป็นโรคปอดอักเสบ (PETER 1988:453; WHALEY & WONG 1989:699;710 อ้างในประกริต รัชวัตร์ 2536:2) ดังนั้น

แผนพัฒนาสาธารณสุขแห่งชาติฉบับที่ 7 (2535-2539) การควบคุมโรคติดต่อ จึงได้กำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์เชิงรุกในการป้องกัน และควบคุมโรคติดต่อเชื้อเฉียบพลันระบบหายใจในเด็กแก่เจ้าหน้าที่สาธารณสุขอาสาสมัครสาธารณสุขและชุมชนให้ร่วมดำเนินการเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนได้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับโรคติดต่อเชื้อเฉียบพลันระบบหายใจ จนสามารถดูแลรักษา บริบาลเด็กที่ป่วยในครอบครัวโดยวิธีง่ายๆ และสอดคล้องกับวิถีชีวิตประจำวัน เช่น การป้ายลิ้นด้วยน้ำผึ้งผสมมะนาว เมื่อมีไข้ให้ดื่มน้ำมาก ๆ และเช็ดตัวลดไข้ (กรมควบคุมโรคติดต่อ กองวัดโรค 2536:47) และ โดยที่โรคปอดบวมเป็นปัญหาสำคัญของ โรคติดต่อเชื้อเฉียบพลันระบบหายใจและมักจะมีอาการไข้หวัดนำมาก่อนแต่เด็กไม่ได้รับการรักษาที่ถูกต้อง จึงมีผลทำให้โรคลุกลามเป็นปอดบวมได้ ทั้งที่เป็นโรคที่สามารถป้องกันได้หากมารดาให้การเลี้ยงดูบุตรอย่างถูกต้อง เช่น การให้ความอบอุ่นแก่เด็ก ไม่ปล่อยให้เด็กสัมผัสกับอากาศหนาวเย็น ดูแลให้ได้รับอาหารเพียงพอ ไม่มีภาวะทุพโภชนาการพาบุตรไปรับภูมิคุ้มกันตามเกณฑ์ และเมื่อเด็กมีอาการป่วยเป็นไข้หวัด มารดาสามารถให้การดูแลเด็กได้ตั้งแต่ในระยะเริ่มแรก แต่ในสถานการณ์ปัจจุบันพบว่า มารดาส่วนใหญ่ยังมีการปฏิบัติในเรื่องการเลี้ยงดูบุตรไม่ถูกต้อง เนื่องจากมารดามีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องโรคติดต่อเชื้อเฉียบพลันระบบหายใจในเด็กค่อนข้างน้อย ดังเช่นการศึกษาของ สรศักดิ์ โล่ห์จินดารัตน์ (2536) โดยการสำรวจความรู้ ความเชื่อและการปฏิบัติของแม่ที่มีบุตรอายุต่ำกว่า 5 ปี ในเรื่องโรคติดต่อเชื้อเฉียบพลันระบบหายใจในเด็กจำนวน 1,272 คน พบว่าแม่ส่วนใหญ่รู้จักอาการของโรคไข้หวัดร้อยละ 83.7 แต่ความรู้ในเรื่องการของโรคปอดบวมมีเพียงร้อยละ 37.9 เท่านั้น

การลดปัญหาสุขภาพในเด็กจากโรคติดต่อเชื้อเฉียบพลันระบบหายใจดังกล่าวมาแล้วนั้นนอกจากวิธีการให้ความรู้แก่มารดาโดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุข หรือข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อต่าง ๆ แล้ว การเยี่ยมบ้านก็เป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถจะกระตุ้นให้มารดามีความรู้ ความเข้าใจและสามารถปฏิบัติในการเลี้ยงดูบุตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังงานวิจัยของ ทศนีย์ บุญสุยา (2527) ในเรื่องประสิทธิภาพของการเยี่ยมบ้านของนักศึกษาพยาบาลที่มีต่อการรับภูมิคุ้มกันโรคของเด็กทารก พบว่ามารดาที่ได้รับการเยี่ยมบ้านจากนักศึกษาพยาบาล จะนำบุตรมารับภูมิคุ้มกันโรคมากกว่ามารดาที่ไม่ได้รับการเยี่ยมบ้านจากนักศึกษาพยาบาล นอกจากนี้จากการศึกษาของ อุมพร และอุษณีย์ (2533) ในเรื่องผลการเยี่ยมบ้านของนักศึกษาพยาบาลต่อภาวะโภชนาการ การไปรับบริการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคของทารกและการวางแผนครอบครัว พบว่าค่าคะแนนเฉลี่ยความรู้ด้านส่งเสริมภาวะโภชนาการและการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง และงานวิจัยของบุษง โภภวิเชียร (2533) ในเรื่องประสิทธิภาพของโปรแกรมสุขศึกษาที่มีต่อพฤติกรรมของมารดา

เกี่ยวกับการป้องกันและควบคุมโรคติดเชื้อเฉียบพลันระบบหายใจ ก็พบว่าภายหลังการทดลอง ค่าคะแนนเฉลี่ยการรับรู้ต่อผลดีในการปฏิบัติตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ของกลุ่มทดลองสูงกว่า กลุ่มควบคุม

โดยที่ผู้วิจัยได้นำนักศึกษาพยาบาลออกฝึกภาคปฏิบัติในราย วิชาปฏิบัติการพยาบาลอนามัยชุมชน ซึ่งกิจกรรมการเยี่ยมบ้านในเขตตำบลสันพระเนตร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ เป็นกิจกรรมหนึ่งของการฝึกภาคปฏิบัตินี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาว่า การเยี่ยมบ้านของนักศึกษาพยาบาลในมารดาที่มีบุตรอายุต่ำกว่า 5 ปี จะมีผลต่อการรับรู้ของมารดาในเรื่อง อาการความรุนแรง และการป้องกันและควบคุมโรคติดเชื้อเฉียบพลันระบบหายใจหรือไม่ โดยผลการศึกษาจะเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนภาคปฏิบัติการพยาบาลอนามัยชุมชนให้มีประสิทธิภาพต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของการรับรู้ของมารดา ในเรื่อง โรคติดเชื้อเฉียบพลันระบบหายใจในเด็ก ภายในกลุ่มมารดาที่ได้รับการเยี่ยมบ้านจากนักศึกษาพยาบาลและไม่ได้รับการเยี่ยมบ้านจากนักศึกษาพยาบาล
2. เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของการรับรู้ของมารดา ในเรื่อง โรคติดเชื้อเฉียบพลันระบบหายใจในเด็ก ระหว่างกลุ่มมารดาที่ได้รับการเยี่ยมบ้านจากนักศึกษาพยาบาล และไม่ได้รับการเยี่ยมบ้านจากนักศึกษาพยาบาล
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางด้าน อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ของครอบครัว จำนวนบุตรและลักษณะของครอบครัว กับการรับรู้ของมารดาในเรื่อง โรคติดเชื้อเฉียบพลันระบบหายใจในเด็ก

1.3 สมมติฐานในการวิจัย

1. ภายหลังการเยี่ยมบ้าน มารดาที่ได้รับการเยี่ยมบ้านจากนักศึกษาพยาบาลและไม่ได้รับการเยี่ยมบ้าน จากนักศึกษาพยาบาลจะมีคะแนนเฉลี่ยการรับรู้เกี่ยวกับ โรคติดเชื้อเฉียบพลันระบบหายใจในเด็กสูงกว่าก่อนการเยี่ยมบ้าน
2. ภายหลังการเยี่ยมบ้าน คะแนนเฉลี่ยการรับรู้ของมารดา เกี่ยวกับโรคติดเชื้อเฉียบพลันระบบหายใจในเด็กของมารดาที่ได้รับการเยี่ยมบ้านจากนักศึกษาพยาบาลจะสูงกว่ามารดาที่ไม่ได้รับการเยี่ยมบ้านจากนักศึกษาพยาบาล

3. ปัจจัยทางด้านอายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ของครอบครัว จำนวนบุตรและลักษณะของครอบครัว มีความสัมพันธ์กับการรับรู้ของมารดาในเรื่อง โรคติดต่อเชื้อเฉียบพลันระบบหายใจในเด็ก

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ได้จำกัดขอบเขตไว้ดังนี้

1. กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นมารดาที่มีบุตรอายุต่ำกว่า 5 ปี เลี้ยงบุตรด้วยตนเอง และอาศัยอยู่ในเขตตำบลสันทรายน้อย และตำบลสันพระเนตร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

2. ตัวแปรที่ศึกษา จำแนกได้ดังนี้

2.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ การเยี่ยมบ้าน โดยนักระบาดวิทยา

2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ การรับรู้ของมารดาในเรื่อง

2.2.1 อาการของโรคติดต่อเฉียบพลันระบบหายใจ

2.2.2 ความรุนแรงของโรคติดต่อเฉียบพลันระบบหายใจ

2.2.3 การป้องกันและควบคุมโรคติดต่อเฉียบพลันระบบหายใจ

2.3 ตัวแปรภายนอก ได้แก่

2.3.1 อายุ

2.3.2 ระดับการศึกษา

2.3.3 อาชีพ

2.3.4 รายได้ของครอบครัว

2.3.5 จำนวนบุตร

2.3.6 ลักษณะโครงสร้างของครอบครัว

1.5 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. โรคติดเชื้อเฉียบพลันระบบหายใจ หรือ โรคกลุ่มอาการไข้หวัด และปอดบวม หมายถึง การติดเชื้อตั้งแต่จมูก คอ กล้องเสียง หลอดลมใหญ่ หลอดลมฝอย ปอด (กระทรวงสาธารณสุข กรมควบคุมโรคติดต่อ 2537:49)

2. การรับรู้ของมารดาในเรื่องโรคติดเชื้อเฉียบพลันระบบหายใจ หมายถึง การรับรู้เกี่ยวกับอาการ ความรุนแรง การป้องกันและควบคุมโรค วัต โดยแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมาจากการค้นคว้าเอกสาร โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 การรับรู้ต่ออาการของโรค หมายถึง การรับรู้ถึงอาการแสดงของโรค ไข้หวัดและปอดบวม

2.2 การรับรู้ต่อความรุนแรงของโรค หมายถึง การรับรู้ที่โรคหวัดมีโอกาสลุกลามเป็นโรคปอดบวมได้ และเป็นโรคที่มีอันตรายต่อร่างกายทำให้เกิดโรคแทรกซ้อนที่รุนแรงถึงชีวิตได้

2.3 การรับรู้ต่อการป้องกัน และควบคุมโรคติดเชื้อเฉียบพลันระบบหายใจ หมายถึง การรับรู้ของมารดาในการป้องกัน เช่น การนำบุตรไปรับภูมิคุ้มกันโรคตามเกณฑ์ การให้ความอบอุ่นแก่เด็ก ไม่ปล่อยให้บุตรสัมผัสกับอากาศเย็นหรือ ควันบุหรี่ และการควบคุมโรค ได้แก่ การปฏิบัติเมื่อเด็กป่วยหรือมีไข้สูง เป็นต้น

3. การเยี่ยมบ้าน หมายถึง การให้บริการแก่มารดาและบุตรที่บ้าน โดยนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 4 โดยใช้กระบวนการพยาบาลในการเยี่ยมบ้าน

4. นักศึกษาพยาบาล หมายถึง นักศึกษาพยาบาลที่กำลังศึกษาในชั้นปีที่ 4 ประจำปีการศึกษา 2538 ของคณะพยาบาลศาสตร์แมคคอร์มิค มหาวิทยาลัยพายัพ หลักสูตรวิทยาศาสตร์บัณฑิต (การพยาบาลและผดุงครรภ์)

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. เป็นแนวทางในการปรับปรุงเนื้อหาวิชา การจัดประสบการณ์และการพัฒนาการเรียนการสอนในภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติการพยาบาลอนามัยชุมชนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
2. เป็นแนวทางสำหรับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในการให้คำแนะนำมารดา เกี่ยวกับการป้องกันและควบคุมโรคติดเชื้อเฉียบพลันระบบหายใจในเด็ก
3. สามารถนำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพในการศึกษาการปฏิบัติในการเลี้ยงดูบุตรเมื่อเป็นไข้หวัดและปอดบวมของมารดาที่บุตรอายุต่ำกว่า 5 ปี

1.7 ข้อตกลงเบื้องต้น

นักศึกษาระดับชั้นปีที่ 4 ที่ทำการเก็บข้อมูลมีความสามารถในการเยี่ยมบ้านและให้ความรู้แก่มารดาที่มีบุตรอายุแรกเกิด-5 ปี ในเรื่อง โรคติดเชื้อเฉียบพลันระบบหายใจในเด็กไม่แตกต่างกัน

1.8 กรอบแนวคิดในการวิจัย

